

ARIA DERVIȘILOR DIN PERA — O POSIBILĂ RELAȚIE A MUZICII ORIENTALE A LUI CANTEMIR CU CREAȚIA LUI MOZART

DERVISH ARIA FROM PERA — A POSSIBLE RELATIONSHIP OF THE ORIENTAL MUSIC BY CANTEMIR AND MOZART CREATION

VICTOR GHILAȘ,

cercetător științific principal, doctor habilitat,
Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei

În literatura de specialitate, relația lui W. A. Mozart cu muzica orientala a fost discutată nu o singură dată, relație observată în diferite forme în lucrările compozitorului. Cercetători români și străini au încercat să stabilească legătura dintre opera *Răpirea din Serai* și *Aria Dervișilor din Pera*. Această din urmă creație este atribuită lui D. Cantemir, având o rezonanță puternică nu doar în literatura artistică sau istorică a timpului, ci și în muzica europeană cultă a secolelor XVIII-XIX. În același timp, ea a generat o dihotomie ideatică în rândul muzicologilor privind paternitatea și autenticitatea lucrării.

Aria Dervișilor din Pera este considerată de mai mulți cercetători ca fiind sursa primară de inspirație pentru celebrul *Cor al ienicerilor* (*Chor der Janitscharen*, nr. 5) din actele întâi (scena a șasea) și al treilea al operei *Răpirea din Serai* de Mozart, în care exotismul culturii orientale este transpus și realizat pe baza unui fascinant și captivant subiect. Autorul încearcă să caute un răspuns plauzibil la întrebarea: care au fost factorii cauzali ce au stimulat fantezia creatoare a lui Mozart în inspirația sa pentru filonul muzical răsăritean, mai cu seamă cel turcesc.

Dacă autenticitatea melosului oriental care, realmente, în forma ei frustă lipsește în muzica operei mozartiene, induce o anumită circumspecție, atunci originea extraeuropeană și caracterul exotic în scenele spectacolului (linii melodice, inflexiuni modulatorii, figuri melodice, obstinații ritmice etc.) și efectele lor muzical-estetice sunt, practic, acceptate, fără echivoc, de către muzicologi (H. Abert, A. Einstein, W. Preibisch). Alți cercetători (G. Breazul, G. De Saint-Fois, A. Oulibicheff) merg mult mai departe, admitând chiar și anumite influențe ale cântecului rusesc. Documentele istorice studiate admit posibilitatea ca Mozart să fi cunoscut muzica turcească autentică, compusă de Cantemir, mai ales că au fost găsite formule melodice similare în cele două lucrări menționate, neîntâlnite mai înainte în creația componistică. Elementul de construcție muzicală (figura melodică construită dintr-un tetracord descendent rapid, ornamentat cu échappée-ul superior, transformat pe parcurs într-o notă principală) cu care operează Mozart în *Corul ienicerilor* și Gluck în uvertura la *Peregrinii de la Mecca* este semnalată (într-o formă asemănătoare) cu mult timp înainte în *Aria Dervișilor din Pera* și în piesa de divertisment, peșrev în modul *Acem tarab* la Dimitrie Cantemir. Bazându-se pe reevaluarea studiilor elaborate anterior, dar și pe materiale noi, autorul aduce argumente suplimentare întru clarificarea relației dintre activitatea muzicală a prințului Moldovei și cea a maestrului de la Salzburg.

Cuvinte-cheie: *Mozart, Cantemir, Răpirea din Serai, Aria Dervișilor din Pera, muzică orientală*

Keywords: *Mozart, Cantemir, The Abduction from the Seraglio, Dervish Aria from Pera, Oriental music*